

סוף זמן אכילת אפיקומן	הדלקת נרות	סוף זמן שריפת חמץ	סוף זמן אכילת חמץ
00:44	18:38	11:26 (מג"א)	10:09 (מג"א)
הזמנים לאופק תל אביב/בני ברק בלבד			

חג הפסח ופרשת שמיני

לידידי ומכובדיי השלום והברכה,

חג הפסח מיוחד מכל חגי ישראל בדגש הניתן בו בדאגה לזולת. מאז ומתמיד נהגו עם ישראל לתת את לבם לאחיהם הנצרכים ע"י מתן 'קמחא דפסחא' קודם החג. דבר זה למדנו מהאחדות שהייתה בעם ישראל בשנות השיעבוד במצרים. מובא בחז"ל שבני ישראל זכו לגאולת מצרים בזכות שהיו מרחמים זה על זה וגומלים חסד זה עם זה, שכשהיה האחד משלים את סכום הלבנים קודם חברו, היה בא חברו ומסייע לחברו להשלים את מכסת עבודתו, וכשראה הקב"ה שהיו מרחמים זה על זה, אמר: ראויים אלו לרחם עליהם, שכל המרחם מרחמים עליו, שנאמר 'ונתן לך רחמים וריחמך' (דברים י"ג י"ח). עוד מצינו ב'תנא דבי אליהו': כשהיו ישראל במצרים נתקבצו כולם וישבו יחד, וכתרו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה. מכאן שהחסד, הנשיאה בעול וההתמקדות במצוקת הזולת - גם כשאתה עצמך לא מצוי במצב טוב יותר - הם הם יסוד גאולתנו ופדות נפשנו.

עומדים אנו בעיצומה של תקופה שכל אויבינו רוצים לכלותנו, 'שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו, והקב"ה מצילנו מידם'. כעת, בערב חג הפסח, כשאנו עסוקים במצוות הרבות הקשורות בהכנה לחג, נתאחד יחד כאגודה אחת ובל נשכח את העני, הגר, היתום האלמנה, וכל הנצרכים והחולים המצפים לעזרתנו. וכבר הבטיח לנו הקב"ה - 'אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך' (רש"י דברים ט"ז י"א).

בברכת חג פסח כשר ושמח, מתוך אושר בריאות ושלווה,

חנניה צ'ולק

* **הכנות לפסח מתוך שמחה ורוגע - "ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו"** - כותב הקב הישר, שבכל מאמץ שיהודי עושה בער"פ, בכל שיפשוף ובכל מירוק, מסיר הוא מעצמו מזיקים הנקראים 'נגעי בני אדם', אשר מביאים מחלות וייסורים. נמצא שבכל צחצוח הנועד לשם מצוה, האדם מצחצח את נשמתו וחוסך מעצמו צער נורא בעוה"ז ובעוה"ב. וידוע בשם בעלי המחשבה, שההכנה למצווה גדולה מהמצווה עצמה, ולפיכך יש לעשות את ההכנות לחג הפסח מתוך שמחה וטוב לבב. ה'אבני נזר' היה אומר שהוא ערב לכל יהודי, שכל הקשיים שמתעוררים בחייו היו מתבטלים אם היה מקיים את המצוות בשמחה, וכי מי שיקיים את המצוות מתוך שמחה - לא תסור השמחה מביתו!

איתא בתהילים (צ"א י"ד): 'כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי'. מבאר רבי יהודה יוספי שליט"א, כי אם אדם עושה את המצוות כשהוא חושק בהן מתוך חשק ושמחה בקיום רצון הבורא, מתקיים בו 'אפלטוהו ואשגבהו כי ידע שמי' - הקב"ה פולט אותו מכל צרה וצוקה ומרומם אותו, ולא עוד אלא שמוסיף לו הקב"ה הבטחה: 'יקראני ואענהו' (שם ט"ו). היות והוא עובד אותי בכל לבו, בהשתוקקות ובשמחה, אני עונה לתפילתו באופן מייד. די לו להתפלל פעם אחת, ומיד אני ממלא בקשתו. 'עמו אנכי בצרה אחלצהו וא כבדהו' - כשהוא נמצא בצרה, אני נמצא יחד עמו, שומר ומגונן עליו, 'אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי!' (שש באמרתך - פס).

מהלכות בדיקת חמץ ומכירתו:

- * נוהגים למכור לגוי את החמץ הבלוע בכלים שהשתמשו בהם בחמץ וכן כל דבר שיש בו חשש חמץ, כגון: תמרקים, תרופות וויטמינים, כדי שלא לעבור על איסור 'בל יראה'.
- * חמץ גמור - ראוי לבערו ולא להסתמך על מכירתו, ובהפסד גדול יש להקל ולמכור את החמץ.
- * מי שלא מכר חמצו קודם הפסח, אפילו היה אנוס, אסור החמץ בהנאה אף לאחר הפסח.
- * מעיקר הדין מותר למכור את החמץ בשיחת טלפון, אך כדי לחזק את מינוי השליחות במכירת חמץ, נהגו לחתום על שטר הרשאה ולעשות קנין סודר - שהמשלח נוטל סודרו של השליח ומגביהו.
- * מי שאינו יכול לעשות בדיקת חמץ בעצמו, ימנה שליח לבדוק החמץ, והשליח יברך 'על ביעור חמץ', אך את הביטול יעשה המשלח עצמו.
- * רבי ש.ז. אויערבך זצ"ל סבר שאף שאין ליתן לנשים ולקטנים לעשות בדיקת חמץ - היות שיש טורח גדול וחוששים שיתעצלו בבדיקה (מ"ב תל"ז סק"ח) - מכל מקום באותם מקומות שניקו הבית היטב בחורים ובסדקים, כדרך ישראל הכשרים בזמננו, יש להתיר לאשה ולקטן לבדוק החמץ כעיקר הדין, שכשרים הם בבדיקת חמץ, דמדרבנן היא.
- * בזמננו, שמכבדים הבית היטב לפני אור לארבעה עשר, אע"פ שחיוב הבדיקה במקומו עומד, אין בעה"ב חייב לפשפש בעת הבדיקה בכל המקומות, אלא ידקדק ויבחן היטב אם כבר ניקו כל מקום ופינה מחמץ, ואם לא - ינקה, וזו בדיקתו. והמקומות ששוטפים היטב במים וחומרי ניקוי - נפטרים בכך מבדיקה, דע"י השטיפה והחומרים נפסלו החמץ מאכילה. וישאל בעת הבדיקה אם ניקו הארונות, המגירות, אחורי המיטות, כיסי הילדים והילקוטים.

תזכורות לערב פסח: א. הגעלת כלים - כלים הטעונים הגעלה, יש להגעילם לפני זמן איסור חמץ.

- * **ב. הדחת הפה** - לאחר סיום אכילת החמץ, יש לשטוף הפה ולצחצח שיניו היטב, כדי שלא יישארו פירורים בפיו.
- * **ג. הכנת הגוף** - יסתפר ויטול ציפורניו קודם חצות היום, ומצה לרחוץ גופו במים חמים בערב יו"ט לכבוד הרגל.
- * **ד. יש לשלם** עבור המצות קודם הפסח, שתהיינה שלו מהתורה. * **ה. בדיקת מצות כפולות** - קודם זמן שריפת חמץ. * **ו. הפרשת תרומות ומעשרות** מהפירות והירקות הטעונים הפרשה. * **ז. הפרשת חלה** - יש להפריש חלה מהמצות. * **ח. הכנת הקערה** - יש לצלות מבעוד יום זרוע וביצה ולהכין מי מלח וחרוסת, לשטוף חסה, לפורר חזרת ולפתוח בקבוקי יין. לכוון שעון שבת לתאורה לשעת סיום הסדר, שלא ייכבה האור באמצע הסדר.
- * **ט. הכנת 'כזיתים'** - ראוי להקדים ולהכין קודם עריכת הסדר שיעורי 'כזית' מהמצות עבור כל אחד מבני הבית, כדי שבשעת הברכה יוכל לחלק מיד את המצות ולא יפסיק בין הברכה לאכילה.

הלכות וענייני ליל הסדר

- * רבי אלחנן וסרמן זצ"ל פתח את הסדר באומרו את מניין השנים לצאת בני"י ממצרים, בשנת 2449 לבריאת העולם יצאו בני"י ממצרים, ולפי"ז יוצא השנה (שנת תשפ"ו) שלפני 3,337 שנים יצאו ממצרים.
- * בלילה זה ישנן שתי מצוות מדאורייתא, ושאר המצוות מדרבנן. **המצוות מדאורייתא: 1.** מצות סיפור יציאת מצרים. **2.** מצות אכילת מצה. **המצוות מדרבנן:** שתיית ד' כוסות, אכילת מרור, כורך ועוד.
- * מצות סיפור יצי"מ בלילה זה חלוקה מחיוב זכירת יצי"מ כל השנה. וביאר הגר"ח מבריסק זצ"ל ג' הבדלים בין סיפור לזכירה: **1.** סיפור - צריך שיתחיל בגנות ("ארמי אובד אבי") ויסיים בשבח ("ועתה קרבנו המקום לעבודתו"). **2.** סיפור צריך שיהיה בדרך של שאלה ותשובה. **3.** שיאמר טעם המצוות, כמו שאמר ר"ג, שיאמר על פסח, מצה ומרור טעמי הדברים.

- ✳ **מצות שתיית ארבע כוסות** - מניחים לכל אחד מהמסובים גביע או כוס שלמה שיש בה שיעור, כולל קטנים וקטנות שהגיעו לחינוך, ונוהגים להניח כוסות גם לקטנים שלא הגיעו לחינוך, ודי לשים להם כוסות קטנות.
- ✳ **יש מהדרין לקחת גביע מכסף** ויש מהדרין כוס מזכוכית, שיראו שהיין אדום.
- ✳ **ד' הכוסות** - החזו"א זצ"ל סבר שיוצאים במיץ ענבים, והסטייפלר זצ"ל החמיר ביין, ור' חיים קנייבסקי זצ"ל נהג כהחזו"א. ומ"מ עדיף לשתות יין אדום ממיץ ענבים, כיון שיוצא בזה גם י"ח מצוות שמחה וחירות (פסחים ק"ח: ברשב"ם ובתוס' שם), שיש בשתיית הכוסות ב' דינים - דין ד' כוסות ודין יין שהוא שמחה. וצריך לכוון בשתיית ד' כוסות על שתי המצוות - שמחה וד' כוסות. ויכוון לצאת חובת כל מה שתקנו חז"ל בד' כוסות. ועדיף לשתות כוס שלמה בשיעור קטן, מרוב כוס של שיעור גדול, שהרי מצוה לכתחילה לשתות את כל היין שבכוס, ורק בדיעבד די ברוב כוס (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).
- ✳ **חולה שאינו יכול לשתות**, יוציאו אחר ידי חובת ד' כוסות, כבכל כוס של ברכה, וי"א שבד' כוסות אי אפשר לצאת ע"י אחרים, ואם יכול לשתות רק כוס אחת או שתיים - ישתה כמה שיכול, דארבע כוסות אינם מעכבים זה את זה.
- ✳ **הדחת הכוס** - יש מחמירין להדיח את הכוס כל פעם לפני שתיית ד' כוסות (ערוך השולחן) ופלא שהב"י לא הביא זאת.
- ✳ **מענייני הסיבה** - מצוות שתיית ד' כוסות, אכילת מצה, כורך ואפיקומן - צריכות הסיבה, ואם אכל בלא הסיבה - צריך לחזור ולאכול בהסיבה, וי"א דבזמן הזה - שאין דרך בני חורין להסב - בדיעבד יצא בלא הסיבה. ולכך כשחוזר ואוכל כזית מצה בהסיבה - אין מברך, ובאפיקומן - אין חוזר כלל, כיון שאין אוכלים פעמיים אפיקומן, וכן כששתה ד' כוסות בלא הסיבה - אין צריך לחזור ולשתות, אלא על כוס שני בלבד, אם לא היסב, מפני שכתב המשנ"ב (ס' תע"ב סק"א) שאין אנו נוהגים לשתות בין הכוסות, וממילא אם שותה - צריך לברך, ואז זה נראה כמוסיף על הכוסות. וכתב המשנ"ב (שם) דנכון שקודם שיברך על כוס ראשון יהיה בדעתו לחזור ולשתות בין הכוסות הראשונות, ואז אפילו אם יטעה וישתה כוס ראשון בלי הסיבה, יוכל לשתות כוס אחר בהסיבה בלי ברכה, ולא יהיה נראה כמוסיף על הכוסות.
- ✳ **זקן או חולה בהסיבה** - זקן או חולה שקשה לו להסב, ישתדל לעשות שיוכל להסב, אך אם מצטער מכך - פטור.
- ✳ **יניח כרית תחת ראשו** - גם כשראשו מוטה לצד שמאל, צריך שתהיה כרית תחת ראשו.
- ✳ **הסיבה באוויר** - המסב באוויר, ולא נשען על משהו, נראה שאין זו דרך חירות.
- ✳ **'קדש'** - בברכת 'שהחיינו' שמברך בקידוש יכוון ויודיע לפני הקידוש למסובין לכוון ב'שהחיינו' לפטור את כל מצוות הלילה: ד' כוסות, סיפור יצי"מ ואכילת מצה ומרור, מלבד הברכה שנתקנה על עצם היו"ט.
- ✳ **עניית 'אמן' לנשים בברכת שהחיינו בקידוש** - אע"פ שמעיקר הדין הנשים צריכות לחכות עם ברכת 'שהחיינו' עד הקידוש, מ"מ כתב 'ערוך השולחן' דנשים שלנו נוהגות לברך בעת הדלקת הנרות, וכ"כ המ"ב (ס' רס"ג ס"ק כ"ג) בשם היעב"ץ דאין למחות באלו שנוהגות כן. אלא שרבי מיכל פיינשטיין זצ"ל אמר דה'שהחיינו' בהדלקת הנרות הוא על קדושת היום, משא"כ ה'שהחיינו' בקידוש הוא על מצוות היום, ולכן אף שאין לה לברך 'שהחיינו' שוב בעת הקידוש בשל כך, מ"מ זה מספיק שעניית 'אמן' שלה לא הוי הפסק (וכ"כ ב"שבט הלוי" דבלייל פסח לכו"ע יכולה לענות 'אמן').
- ✳ **'כרפס'** - יש אוכלין כרפס בהסיבה (אבודרהם) **ויש בלי הסיבה** (שיבולי הלקט), כי הכרפס הוא זכר לעבודת פרך, ולא שייך ע"ז הסיבה. וי"א שלדעת הרמב"ם, שיש לאכול את כל הסעודה בהסיבה, יש ענין לאכול גם את הכרפס בהסיבה.
- ✳ **'יחץ'** - יש שנהגו שאחרי שחוצים את המצה לשנים ושמים את החלק הגדול לאפיקומן, להניח את חלק האפיקומן על כתפיהם, זכר ל"משארותם צרורות בשמלותם על שכמם".
- ✳ **'מגיד'** - ברכה על סיפור יציאת מצרים - אחד התירוצים לשאלה מדוע אין מברכים על מצות סיפור יצי"מ ועל אמירת ההגדה - כי יוצאים ידי חובת הברכה בקידוש. וא"כ יש לכוון בקידוש לצאת ידי מצות סיפור יצי"מ.

✳ **מצות סיפור יציאת מצרים היא מדאורייתא** וכשמכריז 'מגיד' יכוון לצאת ידי מצוות סיפור יצי"מ, וי"א שיאמר בפה קודם ההגדה 'הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה של סיפור יציאת מצרים', ואסור להפסיק בדיבור או באכילה באמצע ההגדה, שהרי הוא כאומר הלל ועוסק בשבחו של מקום, שאין להפסיק. עיקר המצווה לספר לבנים בדרך שאלה ותשובה, ומעיקר הדין מספיק שאחד מהבנים שואל 'מה נשתנה', אך מנהג רבים שכל הבנים שואלים. קטן השואל 'מה נשתנה' אך אינו מבין את כוונת הדברים - צריך אחד מהמסובין לחזור ולומר 'מה נשתנה'. ונכון לומר קודם שיאמר 'עבדים היינו' את הנוסח: 'התירוץ על הקושיות הוא'... כדי שיתפרש בדרך תשובה.

✳ **'מה נשתנה'** - כתב הרמ"א (ר"ס): אם הבן או האשה שואלים 'מה נשתנה', שוב לא צריך הנשאל לומר 'מה נשתנה', אלא יתחיל 'עבדים היינו'. אבל החת"ס (בהגהותיו על הרמ"א) כתב שמלשון הרמב"ם משמע שגם הנשאל צריך לומר 'מה נשתנה', דכתב (בפ"ח הל"ב) 'כאן הבן שואל, ואומר הקורא מה נשתנה'. ורבי משה פיינשטיין זצ"ל הקפיד על כך ביותר, וטען שזה חלק מההגדה. וכן נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שלאחר ששאלו הילדים בנפרד, חזרו כולם ואמרו 'מה נשתנה'. וכן נהג הגר"ח קנייבסקי זצ"ל להמתין עד שסיימו הילדים לשאול 'מה נשתנה', ואז שב ושאל בעצמו.

✳ צריך להסביר את ההגדה לאשתו ובניו הקטנים בנחת, בשפה ובאופן שמבינים, וכתב הגר"נ קרליץ זצ"ל ('חוט שני' פסח י"ז י"ג) שאופן סיפור יצי"מ צריך להיות באופן שיבינו וירגישו ויתפעלו ממה שעשה לנו ה' במצרים ולהודות לה' על כל זה. וכל שאר הפלפולים, הדרשות והקושיות - אין עניינם לסיפור יצי"מ ואין מקומם בזמן זה של קריאת ההגדה.

✳ כשכמה משפחות מסיבות יחד, ראוי שכל אב יספר קצת לבנו מסיפור יצי"מ, לקיים בעצמו מצות 'והגדת לבנך'.

✳ **חיוב הנשים** - יש להקפיד שהנשים תאמרנה את כל ההגדה, דלשיטת ה'חינוך' ועוד, נשים חייבות מדאורייתא.

✳ **יש לומר את ההגדה באימה וביראה** (זוהר), דהקב"ה ופמלייתו יורדים ושומעים סיפורי בני"ע על יצי"מ. והמשנ"ב (ס' תע"ג ס"ק ע"א) הביא מהשל"ה דאין להסב באמירת ההגדה, כי ההסיבה היא סתירה ליראה. ומטעם זה כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל שראוי שלא לשתות באמצע ההגדה, דאין זה מכבוד ההגדה להפסיק ולשתות בעת אמירתה.

✳ **יש לומר את ההגדה בקול רם** (הריטב"א בסדר ההגדה). וה'שבלי' הלקט' הוסיף שיאמר בנעימה ובשיר, כמו שאמרו אבותינו במצרים שירה והלל באכילת הפסח. ונוהגים שבעה"ב אומר את ההגדה בקול ושאר המסובין אומרים בלחש. ועיקר הסיפור - החדווה והשמחה שבליבו ('סוד ושורש העבודה' שער ט' פ"ו).

✳ **דם ואש ותמרות עשן** - כתב הרמ"א (ס' תע"ג ס"ז): נוהגים לזרוק מהכוס באצבעו כשמגיע ל'דם ואש ותמרות עשן', וכן כשמזכיר המכות - דצ"ך עד"ש באח"ב - סה"כ 16 פעמים, כנגד אותיות י' ו' משמו של הקב"ה, שהכה את פרעה. ובמשנ"ב (שם) הביא ב' שיטות האם נוהגים לזרוק באצבע או בקמיצה, ויש שנוהגים ע"י שפיכה מן הכוס.

✳ **'מוציא מצה' - מצות אכילת מצה בליל הסדר** - אלו שאין לפניהם ג' מצות - אינם חייבים לאכול שני כזיתים ב'מוציא מצה', אלא סגי בכזית אחד. שהרי אין בג' המצות כדי לחלק גם לאחרים, והם אוכלים מצות אחרות, ואין כל ענין לקחת ב' כזיתים ממצות אחרות שאינן מה'לחם משנה'. ויכול לאכול הכזית גם מהמצות שאינן על השולחן, אך ראוי שיטעם כל אחד מהמסובין מהמצה העליונה של הבוצע, ויצרף זאת לכזית שהכין לעצמו מקודם.

✳ **כתב המשנ"ב** (ס' תע"ז סק"ה) **בשם השל"ה**: בני עלייה היו מנשקים את המצות והמרור, הסוכה בכניסתו ויציאתו וד' מינים שבלולב - לחיבוב מצוה, ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה.

✳ **כשמברך 'על אכילת מצה' יכוון לצאת גם באכילת אפיקומן**, דיש דעות בראשונים שזהו עיקר מצות אכילת מצה.

✳ **באכילת מצה ישנם שני עניינים** - שמסמל עוני ומאכל עבדים מחד, וחירות ביציאת מצרים מאידך (אבודרהם).

✳ **כוונה באכילת מצה** - נפסק בשו"ע (תע"ה ד'): מי שאכל מצה ללא כוונה, יצא ידי חובתו. וביאר המשנ"ב (שם סקל"ד)

שאע"ג דמצוות צריכות כוונה, מ"מ במידי דאכילה, שע"כ נהנה גרונו, עדיף טפי וכמתכוון דמי. ובביאור הלכה (שם) מביא דה'פרי מגדים' מסתפק - אם יאכל מרור ללא כוונה, כגון שאנסוהו גויים לאכול מרור, אם שייך לומר שיצא ידי חובה, שהרי דבר זה מר ומזיק, ולא נהנה גרונו. אך למעשה, המשנ"ב גם לעניין מצה כתב שהפוסקים לא מחלקים בין מידי דאכילה לשאר מצוות, וכל שלא מתכוון באכילתו - לא יצא ידי חובה, וכן פסק ה'פרי חדש'.

✳ **טבילת המצה במלח** - כתב הרמ"א (ס' תע"ה ס"א): המנהג שלא לטבול את המצה במלח בליל הסדר. וביאר המשנ"ב (ד"ק) דאף שבכל ימות הפסח טובלים במלח, מ"מ בליל הסדר אין נוהגין כן, דנראה יותר לחם עוני כשאינו טבול במלח. והמהרי"ל כתב שזה חיבוב מצוה, שמראים שאין מערבבים דבר עם המצה, וכ"כ ב'שו"ע הרב'. אבל 'הערוך השולחן' מביא (בסע"ה) שנדמה לו שעכשיו טובלין במלח, דיפה יותר בטעם, והווי הידור מצוה. וכן נהגו הרב מבריסק והגר"מ פיינשטיין זצ"ל. ומצד העניין דאין לבטל טעם המצה, י"ל שדבר מועט אין מבטל טעמה (ברכת המועדים). ואפי' לשיטות שבלייל הסדר אין נוהגים לטבול במלח - מ"מ יש עניין להניח מלח על השולחן (כמו שכתב הרמ"א ס' קס"ז ה'), דשולחן דומה למזבח, והאכילה כקרבן, והכתוב אומר 'על כל קרבנך תקריב מלח', והוא מגן מהפורענות.

✳ **זקן או חולה** או מי ששיניו מקולקלות, שקשה להם לאכול מצה, מותר לרסק את המצה אפילו כמו קמח, ויוצא ידי חובתו, ויכול לברך על זה 'המוציא' ו'על אכילת מצה'. ועדיף לרסק ולפורר את המצה מאשר להשרותה במים.

✳ **ישנם חולים הרגישים לגלוטן**, שאין אצלם חשש נזק וסכנה באכילת כזית אחד של מצה (מקמח חיטה), ואפילו אם יגרום להם לכאבים שאין בהם סכנה, מן הדין יש להם להתאמץ ולאכול כזית מצה. **וכיום יש מצות לחולי גלוטן, העשויות מקמח שיבולת שועל.**

✳ **האוכל מצות מכונה**, בליל הסדר יאכל מצות יד למצות מצוה, דנעשו לשמה, דבמכונה יש חשש שחסר ב'לשמה'.
 ✳ **אכילת מצה בעמידה** - אשה שאינה צריכה הסיבה שאכלה בעמידה, שהיא לא דרך חירות, נקט הגר"ח קניבסקי זצ"ל שיש לחוש שלא יצאה ידי חובה.

✳ **'מרור' - שיעורו** - כתב הרא"ש (פסחים פ"י ס' כ"ה): מאחר ומברכים על אכילתו, צריך כזית, דאין אכילה פחות מכזית.

✳ **'כורך' - 'זכר למקדש כהלל'** - יש לאומרו לאחר האכילה, כדי שלא יהיה הפסק (ביאור"ל - וכתב דלא מצא לשום פוסק שכתב דברי המחבר שצריך לומר 'זכר למקדש', אלא רק לטבול בחרוסת זכר למקדש כהלל, ואולי במחבר ג"כ צ"ל שצריך רק לטבול בחרוסת, אך מנהג העולם כן לומר 'זכר למקדש כהלל' אחרי שאוכל את הכורך).

✳ **'שולחן עורך' - הסעודה**, מלבד היותה סעודת יו"ט, היא גם חלק מהנהגת החירות שבליילה זה, ולכן נכללת בסימני הסדר 'שולחן עורך'. ואפשר שזוהי כוונת הרמב"ם שיש להסב אף בסעודה.

✳ **'צפון' - אפיקומן** - יש לאכלו לפני חצות (השנה בשעה 00:44 לפי אופק ת"א), דהוא זכר לקרבן פסח, וצריך לאכלו בזמן אכילת פסח, שהיה נאכל לפי חלק מהשיטות עד חצות.

✳ **לאחר אכילת האפיקומן אסור לאכול שום דבר**, כדי שיישאר טעם מצה בפיו, וכן נכון שלא לשתות כל משקה מלבד מים (משנ"ב תע"ח סק"א), ובכלל זה מותר לשתות תה, כמבואר במשנ"ב (תפ"א סק"א), ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (בהגדה של פסח) שהדבר מותר אף אם שותה את התה עם סוכר.

✳ **'ברך' - לא לשכוח להזכיר 'יעלה ויבוא'** ואם שכח ונזכר קודם ברכת 'הטוב והמיטיב' - יאמר ברכת 'אשר נתן ימים טובים וכו'. אם נזכר לאחר שהתחיל ברכת 'הטוב והמיטיב' צריך לחזור לתחילת ברהמ"ז (שו"ע ס' קפ"ח סעי' ו'). ואם נזכר ששכח 'יעלה ויבוא' לאחר ששתה את הכוס, כתב ה'שבט הלוי' (ה"ט ס' מ"א אות ב') שכשחוזר ומברך ברהמ"ז אינו חוזר ומברך על הכוס. וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה - פסח פ"ט ס' ס') שאם שכח 'יעלה ויבוא' חוזר ומברך ברהמ"ז על הכוס, ומברך 'בורא פרי הגפן' ושותה, מאחר שצריך לחזור ולברך,

לא נחשבת ברהמ"ז הראשונה שברך כברכה כתיקונה, ולכן גם שתיית כוס שלישית ששתה - נחשבת לטעות. ומה שחוזר ומברך ברכת 'בורא פרי הגפן' הוא משום שברהמ"ז שברך (ללא יעלה ויבוא) נחשבת סילוק והפסק לברכת היין.

* **נשים ששכחו 'יעלה ויבוא' בליל הסדר**, למרות שבכל יו"ט אינן חוזרות, כיון שהסעודה היא מצות עשה שהזמן גרמא, והנשים פטורות, מ"מ בליל הסדר חוזרות ומברכות שנית, עם 'יעלה ויבוא' (שו"ת רע"א ס"א).

* **כוס לאליהו הנביא - כיסא לאליהו הנביא** - נהג האדמו"ר רבי יהושע מבעלז זצ"ל להעמיד כנגד הכוס של אליהו הנביא עוד כיסא עם הסיבה מיוחדת לכבוד אליהו הנביא, כפי שנוהגים להעמיד בברית מילה.

סגולות במנהגי ליל הסדר:

א. שתיית כוס אליהו הנביא כסגולה לרפואה - האדמו"ר מ'תולדות אהרן' סיפר על חולה במחלה אנושה ששכב על ערש דווי בערב פסח. בליל פסח, חלם אחד מתושבי ריישא שהצדיק מבלוז'וב ציווה שיאמר לחולה שישתה מכוס אליהו הנביא ויהיה לו לרפואה. ואכן כך היה, בלילה השני הוטב מצבו, וערך בעצמו ליל הסדר כאחד האדם.

ב. סגולה ללידה קלה - כשמטבל המרור בחרוסת, סגולה להתפלל על 'לידה קלה' (מהר"ל), כי הטיבול בחרוסת הוא זכר לתפוח, שבנות ישראל ילדו בניהן במצרים תחת התפוח, והקב"ה ריחם שילדו בלי כאב, שלא יראום המצרים.

ג. מוזגים כוס שני, וכאן הבן שואל - בזמן שאומרים 'מה נשתנה' הוא עת לבקש על בנים. וה'אור החיים' כתב: אם יספר סיפור יצי"מ כדבעי, יזכה שיהיה לו בן, שיוכל לקיים 'והגדת לבנך'. **מסופר** על חסיד אחד שבא אל ה'תפארת שלמה' מראדומסק זצ"ל וביקש להתברך מפיו בזרע של קיימא. הורה הרבי להישאר אצלו לחג הפסח. בליל הסדר אמר לו הרבי, קרא נא מה שכתוב בהגדה 'כאן הבן שואל' - כאן אפשר לשאול ולבקש בן... וכן היה לשנה הבאה נולד לו בן זכר...! בפסח שנת תר"ד בעת הסדר אמר האדמו"ר רבי אהרון מקרלין זצ"ל, בשם אביו האדמו"ר רבי אשר מסטולין זצ"ל: 'כאן הבן שואל'. שואל הוא מלשון שאלה ובקשה. כאן יכול ה'בן ישראל' לשאול ולבקש מאביו שבשמים כל מה שצריך.

* **מדוע תקנו לתת קמחא דפסחא רק בחג הפסח ולא בשאר רגלים?** איתא ברמ"א (או"ח סי' תכ"ט א') מנהג לקנות חיטים לחלקן לעניים לצורך פסח. ויש לתמוה מדוע תיקנו קדמונינו רק בפסח לתת קמחא דפסחא ולא בשאר החגים (כך מקשה בחכמת שלמה או"ח סי' תכ"ט, וכן בשער הציון שם ס"ק י', וכן בקב הישר פצ"א). ומצינו בזה כמה תירוצים:

א. מתרץ ה'שער הציון' (סי' תכ"ט סק"י) משום שהוא זמן חירות ויושבין מסובין וכל אחד הוא וביתו ברוב שמחה אין זה כבוד לה' שהעניים יהיו אז רעבים וצמאים, וע"כ נותנין לו קמח על כל ימי הפסח שיוכל גם הוא לספר יציאת מצרים בשמחה. ועוד תירץ, דחמץ אינו רשאי לאכול ומצה אינו מצוי כ"כ להשיג, ואם לא יכינו לו לכל ימי פסח אפשר שישאר רעב, או יבוא לקלקול.

ב. כיון דבפסח נידונין על התבואה, ובוחנים כל אדם כמה שפע לתת לו, לפי צדקה שנתן, לכן תיקנו לתת מעות חיטים לעניים כדי שיפסקו לו שנה טובה עם הרבה שפע (קב הישר פצ"א).

ג. בכל יו"ט צריך לשמח עניים ולהזמין על שולחנו כדאיתא בזוהר (מובא במגן אברהם או"ח סי' תקכ"ט סק"ח, ובמשנה ברורה שם סק"ז) אמנם בפסח שמנהג ישראל הוא שכל אחד אוכל בביתו ואינו אוכל אצל אחר, דכל אחד יש חומרות משלו, וא"כ ממעטים להזמין עניים לביתו, ע"כ תיקנו ליתן מעות לחיטים לפסח כדי שיהיו לעניים לאכול בפסח בביתו (האדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זצ"ל).

ד. כיון דנתקן לומר בהא לחמא עניא כל דכפין ייתי ויכול, ואם יבא עני ולא יתנו לו הוי כדובר שקר לפניו ית', לכן נתקן לתת לעניים מעות חיטים, ואח"כ כשיבא העני יאמר לו אני אמרתי כל דכפין ייתי ויכול, אבל אתה אינך דיכפין דנתתי לך מעות חיטים, ואם אתה נתת מעות על דבר אחר, אתה גרמת בעצמך ולא יהא דובר שקר להקב"ה (חכמת שלמה או"ח סי' תכ"ט).

ה. ניסן כנגד צדקה דבזכות צדקה נגאלו ישראל, ולכן יש ליתן קמחא דפסחא, דגאולת מצרים הייתה בצדקה (יערות דבש ח"א ט"ו).

ו. כיון שיש הרבה הוצאות יותר מכל חג, לכן תיקנו דווקא בחג הזה (מעדני אשר).

ז. ע"פ המשנה (פסחים צ"ט): 'ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב' - כדרך בן חורין (רש"י), וכל אחד צריך להרגיש בליל זה חירות שזו מצוות היום, ואיתא בגמ' (ביצה ל"ב): המצפה לשולחן חברו חייו אינם חיים, ובירושלמי (פ"א דערלה ה') דאכל מחבריה באית לאיסתכולי ביה (מתבייש להסתכל עליו), ע"כ תקנו לתת מעות לעניים כדי שיסב בביתו, שכך ירגיש גם חירות (מעדני אשר).

* **"מה נשתנה"** - פעם שאל הדוכס את רבי צבי הירש לוינ' זצ"ל, רבה של מנהיים: תמה אני מה שהנהיגו אצלכם, שהתינוקות שואלים 'מה נשתנה' בפסח ולא בסוכות, והלא בסוכות יש לכם דינים ומנהגים משונים יותר מבפסח, אדם מישראל משנה סדרי חיים שלו, יוצא מביתו - דירת קבע, ומתיישב בסוכה בדירת עראי, מקום בו רוחות מנשבות דרך דפנותיה והגשמים יורדים לתוכה. מדוע אין הילדים שואלים אז 'מה נשתנה'? החזיר לו רבי צבי הירש תשובה אמיתית: בפסח, רואה ילד ישראל כיצד יהודים יושבים מסובים במנוחה ושלוה, ישיבת בני חורין, מסביב לשולחן ערוך יינות ומעדנים ומטעמים, שלא כדרכם של ישראל בגולה, והוא מתמה ושואל 'מה נשתנה'? לא כן בסוכות, הריהו רואה בנ"י נטרדים מבתיהם, יושבים בסוכה רעועה, הרוחות סוערות והדלף טורד, מה לו להתפלא?! מורגל בכך כל ילד יהודי - כי ישראל בגולה דרכו לחיות חיים עראיים...

* **מכתב מרבי עקיבא אייגר זצ"ל:** בליל פסח יתנהג בקדושה וביראה ולשמח במצוות שזיכה ה' אותנו בלילה הזה, מצות עשה של קידוש, ומצות עשה של אכילת מצה ואכילת מרור וארבע כוסות ואמירת הלל. אך בתנאי שצריך ליזהר שיאכל כזית מצה ברוחה ולא בצמצום, וכמו כן במרור, כי אם יחסר מעט מזעיר הפסיד מצוותו. ולדעתי מי שיש לו מח בקודקודו ומאמין בתורת ה', איך לא יחוס על נפשו ולא יהא מתיירא שמצוה גדולה כזו שאין לזכות בה עד יעבור שנה, ומי יודע אם יחיה, יהיה נפסד בידו. ודי לנו בעוונותינו הרבים במצוות הרגילות כמו תפילין וברכת המזון שאין אנו מדקדקים בה, ולמה יעשה כזה במצוות אלו, ר"ל. ואף במרור, מה גם שקשה לו קצת, הלא בכל יום אנו מקבלים לעבוד ה' בכל נפשנו, ולמה נקפיד בצער מועט כזה. אני מבטיח באמונה במי שיעשה מצוה זו בחשק ויחשוב בשמחה בזה הרגע אני מקיים מצות הבורא, כמעט לא ירגיש מרורות כלל. ובפרטות בד' כוסות שמדרכן לדקדק לשתות מעט כמו רביע כוס, אוי לאותה בושא איך יבעט מצוות בשאט נפשו בלי טענה ובלי כבדות, לדעתי הוא קלות ומניעת היראה למאוד ר"ל, וגדול עוונם מנשוא (הגדה של פסח מתיבתא).

* **טעם המרור** - בהגדה מזכיר תחילה פסח מצה ומרור. לפי הסדר היה צריך להזכיר תחילה מרור שהוא קודם בזמן, שהרי קודם מיררו חייהם, ורק אח"כ נצטוו במצה זכר ליציאת מצרים. אבל אומר ה'בית הלוי', כדי להרגיש היטב את טעם המרור צריך אדם להרגיש תחילה טעם המצה, כי רק מי שנעשה בתחילה בן חורין בנפשו שלזה רומזת המצה, מסוגל להרגיש כל המרירות שבעבדות, שלזה רומז המרור (מועדי השנה).

* **חידות לחג הפסח: א.** איזה מאורע נוסף שאירע במצרים אירע בט"ו בניסן ומה אירע במשך כל ימות חג הפסח?
ב. ממתי התחילו המכות ואלו מכות היו בחודש ניסן? **ג.** מי ניסה לשכנע את עמ"י שלא לצאת ממצרים ומי לבסוף חזר בתשובה? **ד.** מי עוד, מלבד המצרים וסוסייהם טבעו בים סוף, ומי סיפר למצרים שנותרו במצרים שים סוף נקרע והמצרים טבעו? **ה.** עם אלו בעלי חיים, מלבד חמורים, בקר וצאן, יצאו בני ישראל ממצרים? **ו.** מי קיבל סטירה ממי במצרים? **ז.** מי עוד, מלבד הקב"ה, שמע את צעקת בני"י בשיעבוד? **ח.** למי עוד, מלבד בני"י, נקרע הים בקריעת ים סוף, והיכן נרמז דבר זה בתהלים? **ט.** באיזה עוד מקום, מלבד המעשה המובא בהגדה (שישבו ועסקו ביציאת מצרים כל אותן הלילה), ישבו הזקנים ועסקו בהלכות פסח כל ליל הסדר? **תשובות בעמ' 11.**

✳ **ליל שימורים הוא -** כשמזגין כוס רביעית נוהגין לפתוח הדלת להראות שליל שימורים הוא (או"ח ס' ת"פ). וכן איתא (בס"י תפ"א) דנוהגים שלא לקרות על מיטתו רק פרשת שמע, ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן, כי ליל שימורים הוא מהמזיקין. הנה כתב ה'מגן אברהם' (ס' תפ"א סק"ב) בשם המהרי"ל דלא ינעול את הדלת בבריוח חזק והיכא דשכיח הזיקא לא סומכים על נס. וכן כתב בשו"ע הרב (או"ח ס' ת"פ) בקצת מקומות נוהגין לא לנעול החדרים שישינים שם בליל פסח כי הוא ליל שימורים לכל בני"ד לדורותם להוציאם מגלות הזה, ואם יבא אליהו ימצא פתח פתוח ונצא לקראתו במהרה, ויש באמונה זו שכר גדול ובמקומות שמצוין גנבים אין לסמוך על נס (כמובא בס' תל"ג). **יש לחקור** שומר פיקדון שהשאיר דלת פתוחה בליל פסח ונגנב ממנו הפיקדון האם פטור כיון דהויא ליל שימורים ויכול היה לסמוך על זה להשאיר את הדלת פתוחה, או דילמא לא אמרינן ליל שימורים לכל מילי. מעשה כזה בא לפני רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל באחד שלא נעל ביתו בליל פסח וגנבו ממנו הפיקדון, ופסק שהוא פושע וחייב לשלם, דהא דפסח ליל שימורים זה רק עניין רוחני לסמוך על אמונה, אבל אי אפשר לסמוך על זה בדיני שמירה (רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בספרו והערב נא עה"ת על חג הפסח). ורבי מאיר סנדר שליט"א (מח"ס דברי מאיר) העיר, דבספר הפרדס כתב שהטעם דאומרים הא לחמא עניא בליל פסח בלשון ארמית, הוא מפני המזיקין כדי שלא ירגישו המזיקין, כי הם מספרים רק בלשון קודש ושומעין מה שאנו אומרים כל מי שהוא רעב יבא ויאכל והיו מתקבצין כולן ומקלקלין הסעודה והיו עושין היזק, ע"כ נהגו לאומרו בלשון ארמית שלא יבינו מה שאנו אומרים, ובתוס' רי"ד תמה עליו הרי כבר נאמר ליל שימורים לילה המשומר מהמזיקין, ומצאתי בנמוקי רבי ישעיה שכתב לילה המשומר מהמזיקין הכוונה שהם לא יזיקו לבני אדם בגופם, משמע שבממון יכולים להזיק, וכן משמע מלשון הפרדס ומקלקלין את הסעודה ועושין היזק גדול, משמע בממון (מעדני אשר).

כל דכפין ייתי ויכולי' - סיפור

באחת השנים נכנסו גבאי העיר בריסק לביתו של הגר"ח, וגילו לחרדתם כי בבית שורר כפור נוראי. אם נביא בחשבון את הקור האירופאי, בצרוף העובדה שהבית לא היה מחומם כלל, נוכל לקבל מושג אודות הקור ששרר בו... כשהתגלה הדבר לגבאים, הם מיהרו ומילאו את המחסן של הרב בעצים, אשר די בהם כדי להספיק לחימום במשך תקופה ארוכה. אלא שלאחר מספר ימים, כששבו לבקר בבית הרב, גילו שהמצב לא השתנה כלל וכלל... הכפור עודנו עומד בעינו... 'מה קרה?' הם שאלו את הרבנית, 'מדוע אינכם משתמשים בעצים ששלחנו לכם?', התפלאו, אך הרבנית הסבירה כי העצים אזלו מזמן... היא סיפרה, כי מיד כשנודע לרב שמחסן ביתו מלא בעצי הסקה, הוא הזמין את כל העניים לטול מהעצים כאוות נפשם לחמם את בתיהם, והללו לא היו זקוקים להזמנה נוספת... תוך שעות ספורות לא נותר במחסן אפילו כפיס עץ לרפואה... חשבו הגבאים וחשבו, עד שעלה בדעתם רעיון נפלא כיצד יוכלו לחמם את בית הרב, מבלי שיוכל לחלק את העצים לעניים... הם הביאו מטען נוסף של עצים, מילאו שוב את המחסן, ואף נעלו אותו היטב, כשהם מבהירים לרבנית בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים כי העצים הינם רכוש הקהילה, וכי לרב וב"ב אמנם ניתנה רשות להשתמש בהם לצורך עצמם, אולם בשום פנים ואופן לא לחלק אותם לאחרים. למחרת היום באו הגבאים לבדוק את מצב החימום בבית הרב, ולהפתעתם התברר להם כי הכפור עדין שולט ברמה... 'הייתכן?', טענו הגבאים באזני הרבנית, 'הלא אתמול הבאנו עצי הסקה, ואסרנו עליכם לחלק לאחרים! אם העצים עדיין נמצאים - מדוע אינכם משתמשים בהם? ואם הם חולקו לעניים - גזל יש בדבר, שלא ניתנו לכם אלא לצורך שימושכם הפרטי!', והרבנית הסבירה: 'אתם בוודאי צודקים. הרב לא יכול היה לחלק את העצים לעניים - שכן גזל גמור יש בדבר. אולם דווקא משום כך סירב להשתמש בעצים, מאחר שכל עוד אין לעניים איך לחמם את ביתם, גם הוא אינו מוכן לחמם ביתו! לפיכך הגדת פסח, המספרת את סיפור היות עם ישראל לעם וגאולתו מבית עבדים - פותח בעל ההגדה בהכרזה יהודית וקורא: כל דכפין ייתי ויכולי!! (ומתק האור).

שביעי של פסח

* **בזמן קריעת ים סוף** נאמר בתורה שפרעה לקח שש מאות רכב בחור. מהו המספר שש מאות? וי"ל דהנה יש לעיין שהרי בתורה נאמר (בקללות דפרשת כי תבא) שהגויים ירדפו אחרי עמ"י ושנים מהם יניסו רבבה, וכיון שמספר בני ישראל היוצאים ממצרים היה שישים ריבוא היה פרעה צריך לרדוף אחריהם במאה ועשרים רכב. וביאר רבי חיים רפפורט - שהרי למעשה היו במצרים פי חמישה מזה, כלומר שלשה מליון, ורק כאשר יצאו נשאר רק שישים ריבוא, לאחר שמתו השאר בשלשת ימי אפילה, אך פרעה לא ידע מזה והיה סבור שמספרם שלשה מליון לכן לקח שש מאות רכב (מועדי השנה).

* **הקב"ה הקפיד על תפילת משה בקריעת ים סוף דתפלה על דבר המוכרח יש בה חסרון באמונה** - בקריעת ים סוף נאמר (שמות י"ד ט"ו) 'ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו'. ויש לתמוה על מה הקפידה בזה על משה, הרי בעת צרה מחוייבים להתפלל, ולמה כעס עליו הקב"ה. ובתרגום אונקלוס 'קבילית צלותך' - שנתקבלה תפילת משה, אמנם תמוה שמשלשון הפסוק משמע להיפוך, שהקב"ה הקפיד על תפלת משה, ולא שנענה לה. וצ"ל בדרך זה, דהנה כבר קודם יצי"מ כבר אמר הקב"ה למשה (ריש פר' וארא) 'והוצאתי' 'והצלתי' 'וגאלתי' 'ולקחתי' 'והבאתי', ובלא זה לא היתה הגאולה, וא"כ מובן מה שא"ל 'מה תצעק אלי', דהרי התפילה כבר נתקבלה והתחילו הניסים ביצי"מ, ממילא עכשיו זהו דבר מוכרח שינצלו, והיינו דברי התרגום 'קבילית צלותך' שכבר נתקבל מתחילה. ואם הקב"ה רוצה, יכולים להוליכם אפילו על הים. וממילא היה למשה לידע שבוודאי יבואו לארץ ולא ייהרגו במדבר, שהרי לא יעשה ה' נסים על חנם, ואם התחיל להוציאם בוודאי ישלים הנס. וזהו הביאור במה שמצינו בבנ"י במדבר שעל בשר שאלו שלא כהוגן, וגם על הלחם משמע בתהילים (ע"ח כ') שהיה שלא כהוגן, וגם על המים צמאו אחרי שרבו על זה, משום שזה הראה חסרון באמונתם, כי אם לא היו שואלים על דברים אלו לא היו צריכים אותם כלל. וכמו שמצינו שלא היו צריכים בגדים כדכתיב (דברים ח, ט) 'שמלתך לא בלתה' משום שע"ז לא שאלו. ומה שעל דברים אלו שאלו אע"פ שעכשיו היו שבעים, הוא מפני שדאגו מה יהיה אח"כ, משא"כ על הבגדים לא שאלו שכל זמן שהבגדים טובים אין דואגים. ונמצא לפי"ז דהוא הדין כאן, כיון שהתפלל וביקש בזה הראה שאין הוא בוטח בגאולה, ולכן היה חסרון בתפילתו. ובאמת מצינו שמשה עצמו למד בזה ולא ביקש כ"כ על הלחם והמים, אלא רק אמר "מה אעשה לעם הזה" (שמות י"ז ט), דכיון שכבר התחיל הנס ונתקבלה התפילה א"כ מובטח שה' יספק להם את כל הצריך להם בהכרח. וכיון שהקב"ה נתן לנו את התורה ללמדה לדורות, והבטיח שלעולם לא תמוש מפינו, א"כ כבר התחיל הקב"ה בזה, וממילא עלינו לדעת שאף שבדרך הטבע ולפי החשבון לא שייך לייסד ישיבות כיון שזה תלוי בהוצאת ממון גדולה, מ"מ זה רצון ה' וחיוב האדם, וא"כ צריכים לעשות בלי חשבונות. וכמו שבני ישראל באמת היו צריכים לילך בים בלא שאלות שהרי מובטחים היו לבוא לא"י, כך מכח ההבטחה של קיום התורה עלינו לעשות מה שמוטל עלינו. ובאמת כמו שאמר מרדכי לאסתר (אסתר ד י"ד) 'רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר', כך גם הישיבות יהיו קיימות, ומ"מ צריך אדם לעשות מה שביכולתו. ועל אף שעכשיו אין אנו זוכים כ"כ לנסים גלויים, מ"מ יהיו נסים נסתרים, והקב"ה נותן דעה לכל אחד לתמוך בתורה. ואם האדם יתן בלא חשבונות אז הקב"ה יתן לו שכר בלא חשבונות, מידה כנגד מידה, וכמו שבארנו את דברי חז"ל (ר"ה י"ז): 'כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו' (קול רם).

* **לקט נפלא של חמישים ניסים מובאים ב'ילקוט מעם לועז' מדברי חז"ל במדרשים ובזוהר ובספרי ראשונים**

ואחרונים, ונפרט כאן חלק מהם: (מתוך 'מועדי השנה')

א. שבעה ענני כבוד היו בארבע רוחותיהם מעליהם ומתחתיהם שנסעו בהם ישראל כמו בספינה.

ב. שנתן הקב"ה בלב פרעה ועבדיו לרדוף אחרי בני ישראל על אף המכות המופלאות שעברו עליהם, עד שגרשום בעוד לילה מבלי הכנת צידה.

ג. עמוד הענן שהלך לפני ישראל הלך לאחוריהם להחשיך למצרים חושך ממשי כמו חושך מצרים.

ד. החיל הגדול, שמנה 300 מצריים כנגד כל אחד מישראל, הטילו עליהם חצים וחניתות הרבה ולא פגעו בשום אחד.

ה. בתחילה קפאו ויבשו המים שבים ואח"כ נבקע הים (יש אומרים להיפך, רבינו בחיי).

ו. שנבקעו (לשנים עשר) כל מימות העולם, הנהרות, הבורות והבארות, המים שבקנקנים, במיכלים ובכדים, והמים שמעל לרקיע ומתחת לתהומות ונודע הנס בכל העולם וזה שנאמר 'שמעו עמים ירגזון'.

ז. שנחלקו המים לשנים עשר חלקים כמו כבישים רחבים עבור כל שבט, וכל כביש היה בצורת חצי עיגול ונסתיים באותו צד שבו נכנסו רק כדי להטביע המצרים.

ח. המים קפאו מתחתיהם, מצידיהם, ומעליהם כמו כיפה, ונעשה חלל גדול בים כמערה החפורה באדמה, ודרך שם הלכו, והיה זה לכבודם של ישראל.

ט. קרקע הים התייבשה מאד כאילו לא היו שם מים מעולם, נגד הטבע - שמצינו במבול שעברו הרבה ימים מעת שיבשו המים עד שיבשה הארץ.

י. קרקע הים נעשית מרצפות כבתיהם של גדולי מלכות המרוצפים באבני שיש, ויש אומרים שנעשו המים ערימות גבוהות כמו רעפים מסודרים, כדי שיראו בכל העולם את כבודם.

יא. הכתלים שבין שבילי השבטים היו כמו אבני ספיר ויהלומים זכים מאד, והיו רואים זה את זה כי עמוד האש ההולך לפניהם, השתקף באותם הכתלים.

יב. הקב"ה זימן להם שם אילנות טעונים מיני פירות עבור התינוקות שלא יבכו, והפיח בפירות ריח מגן עדן ונתבשמו מריחות הבשמים, שלא כמו המצרים שהרגישו ברע מריח הים.

יג. היו בני נוקבים בידיהם בקירות היבשים שבין השבטים, ויצאו מים מתוקים לשתיה ואילו המצרים התעלפו בצמא.

יד. על אף שהמצרים רדפו אחריהם בחיצים ובליסטראות, והים היה סוער מאד ורוח חזק, לא הפילו המעוברות וילדו בזמנם בלי נזק, שלא כנשות הערב רב שהפילו בים מתוך הצער.

טו. במקומות העמוקים שבים לא נחלקו כל המים עד קרקעית הים (כפי שנעשה במקום שאינו עמוק), אלא קפאו המים תחתיהם באופן שנתהווה דרך ישרה, בלי מעלות ומורדות.

טז. הנתר מהמים המתוקים (שבנס"ג), לאחר שגמרו לשתותן נשאר תלויים באויר כאילו קפאו זה זמן רב, ולא נפלו לארץ כטבעם.

יז. שעברו בכמה שעות את הים, עם רב וביניהם כמה חלשים וזקנים, בזמן שהיה נדרש לפחות שנים שלושה ימים עד שיעברו את הים, וכל כך היתה קלה הדרך כאילו לקחם אדם והוציאם מהמים, שנא' 'משני ממים רבים'.

יח. מי הים שניצבו מצדי בני ישראל, התרוממו בגובה רב כמצודות גבוהות, כדי שיראו אותם כל אומות העולם, כמו שנאמר 'אז נבהלו אלופי אדום'.

יט. בקרקע הים גדלו ירקות עבור בהמות ישראל ומקניהם כי רבים היו.

כ. פלא גדול, כיצד רדפו מצרים לתוך הים שנבקע עבור בני ישראל בדרך נס ופלא, ולא חששו שאחר כך ישובו המים עליהם, ולא יספיקו לברוח החיל הכבד הזה, והיתה זו סיבה מהקב"ה להטביעם, מדה כנגד מדה על שהטביעו ילדי ישראל.

כא. קרקע הים שנתיבשה כשעברו בה בני ישראל כמוזכר בנסים ה - ט הפכה לטיט עבה על ידי עמוד הענן ושקעו רגלי המצרים בטיט, כנגד זה שהכריחו את בני ישראל להיות בוססים בטיט הלבנים.

כב. עמוד האש הרתיח את הטיט כאילו היה על גבי האש, ועל ידי זה נשמטו פרוטות הסוסים מרגליהם, ונצרב רגליהם.
כג. הסיר גלגל אחד מכל מרכבה, והיה הרכב מתהפך מצד לצד, ולא נשאר בהם עצם שלם, וגם על ידי זה לא הספיקו לברוח כששבו המים עליהם.

כד. רוב המצרים נפלו מהמרכבות ולא יכלו להתרומם, כאילו נפלו ממקום גבוה מאד, שנא' 'וינהגו בכבודות'.
כה. כשבאו המים על המצרים הפנו רכבם לברוח ליבשה, אך המרכבות סחבום למים בקלות על אף שהיו כבדים מכסף וזהב שהיו בהם וגם שהיו חסרים גלגל אחד.

כו. המים הקפואים נעשו מוצקים כסלעים ונשברו ראשיהם על ידי זה ככתוב 'שברת ראשי תנינים על המים'.
כז. החיצים והחניתות שהטילו על ישראל חזרו אל המצריים עצמם, ואף מהשמים המטירו עליהם אבנים וגחלי אש וברד.
כח. קול בקיעת הים על ידי הסערה הגדולה נשמע מסוף העולם ועד סופו כנהמת האריה בקצפו, והשומע נעשה בשרו חדודים חדודים וזה שאמר הכתוב 'שמעו עמים ירגון'.

כט. אותו 'רוח קדים עזה' שכתוב בו 'וישם את הים לחרבה', והקפיא המים ויבשם, אותו רוח עצמו הים חם והפשיר המים בצד המצרים להטביעם, והיה זה נס בתוך נס.

ל. המים הקפואים שנמסו על ידי הרוח החם לא נמסו לאט כרגיל, אלא נמסו פתאום כאילו לא היו קפואים, ושב הים לאיתנו באופן ששום מצרי לא ינצל.

לא. פרעה הביא עצמו שש מאות רכב טעונים מכשפים, ועשו כישופים לצאת מהים, וכבר התחילו לצאת, והמים רדפו אחריהם והטביעום, כי הקב"ה הוא שינה טבע הים שכרגיל מימיו מכונסים בגבולו.

לב. לאחר שכל המצרים ובני ישראל היו בתוך הים חזרו המים לאיתנם, וניצלו בני ישראל על ידי שהורמו וריחפו באוויר עד שיצאו ליבשה, זו שיטת ריש לקיש, ור' יוחנן אמר: שבאותה שעה שיצא ישראל אחרון מהים נכנס המצרי האחרון לים, ואז שבו המים, והיה זה נס גדול, כי על אף שהיו המצרים פי שלש מאות מישראל הספיקו כולם להיכנס לים. ויש אומרים שבו בזמן שישראל היו בים וחומה מימינם ומשמאלם, טבעו המצרים בצד השני של הים.

* **תשובה לחידה א.** איתא ב'רבינו בחיי' (שמות ג, ד) עה"פ 'יורא אליו ה' מתוך הסנה' כי המראה הזה למשה היה בט"ו בניסן, ו'מתוך הסנה' - היינו מתוך ניסן. והוא יום הגאולה לשנה הבאה. וכן כתב בפר' בא (י, ה) כי בט"ו בניסן היתה תחילת נבואתו של משה בסנה, והיה הקב"ה מפתהו שבעה ימים לילך בשליחותו, ואותם ז' ימים היו ז' ימי הפסח לשנה הבאה.

* **תשובה לחידה ב.** כתב ב'רבינו בחיי' (בא י, ה): מכת הארבה הייתה בחודש ניסן, לפי שבניסן מתחילים האילנות להוציא פרח ונראים הניצנים בארץ. מכת הברד הקודמת לה הייתה בחודש אדר, ובחודש אדר הברד שבר את כל האילנות, והפשטה והשעורה שכבר צמחה נשברה במכת ברד, ובחודש ימים, בניסן, שבו נגאלו ישראל, צמחו האילנות והוציאו פרח, ולפי דבריו - ג' מכות היו בניסן: ארבה, חושך ובכורות, וז' המכות הקודמות היו ב-י"א החודשים שלפני כן. אך ב'רבינו בחיי' שם נחלק, וכותב שהמכות התחילו בחודש אב, ואז היתה מכת דם שבעה ימים בחודש אב, מכת הצפרדעים באלול, ולאחר מכן בכל חודש הייתה מכה נוספת, בחודש אדר היתה מכת הארבה, ומכת החושך היתה בניסן במשך שבעה ימים עד י"ד בניסן, ומכת בכורות אירעה בליל ט"ו בניסן, והוא יום הגאולה.

* **תשובה לחידה ג.** בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב שדתן ואבירם נשאר במצרים. וכתב המהרי"ל דיסקין שלא רצו לצאת יחד עם משה, שהיו שונאים אותו ומבקשים את נפשו. והטעם שלא מתו בשלושת ימי האפילה במכת חושך כשאר רשעי ישראל, ביאר שם עפ"י המדרש שדתן ואבירם היו בין השוטרם שמסרו נפשם על ישראל וסבלו מכות

כדי להקל העבודה מעל בני ישראל. ובזכות שסבלו ייסורי הגוף כדי לקבל העבודה מבנ"י, הגן עליהם שלא מתו במכת חושך, כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. ולא היו כשאר הפושעים שבישראל, שהיה להם במצרים עושר וגדולה ולכן לא רצו לצאת ממצרים, ולא לקחו חלק בעבודה הקשה. אבל דתן ואבירם, שלא רצו לצאת יחד עם משה וישראל, ונשארו בארץ מצרים רק לפי שעה - זכות המצוה תלה להם שזכו שאח"כ עברו את הים. ובהמשך כתב המהרי"ל דיסקין שפרעה דיבר עם דתן ואבירם שיעשו רצונו ויילכו למחנה ישראל להסית אותם שישובו למצרים, וכן עשו. וזה מה שאמרו בני ישראל למשה בקריעת ים סוף: 'ויאמרו אל משה מה זאת עשית לנו'. ודבר זה היה ע"י הסתה של דתן ואבירם, כפי שנא' בחז"ל שדתן ואבירם המרו על הים בים סוף. והם אמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרים'. אבל רדיפת פרעה לישראל עשתה רושם גדול עליהם, שחזרו כולם בתשובה. וכמובא בחז"ל 'ופרעה הקריב' - שרדיפתו הקריבה את לבבות בני"י לאביהם שבשמים. וחזרו כולם בתשובה, וגם דתן ואבירם היו בכלל השבים בתשובה לפי שעה, וזכו לעבור את הים יחד עם כל ישראל, וגם זכו לגילוי שכינה.

✳ **תשובה לחידה ד.** כתב המהרי"ל דיסקין שחוץ מחיל פרעה שהגיעו לים סוף להילחם עם ישראל, הגיעו גם מאומות אחרות, ומטרתם היתה לא ללחום בישראל אלא לראות את מהלך המלחמה ואיך יילחמו המצרים בישראל. ובאו אחריהם בדרך טיול בעלמא, לשמוע שריקות עדרים. וגם אלו נטבעו בים. וטעם הדבר, כפי שמצינו אצל לוט, שלא רצה הקב"ה להראות ללוט מפלתם ועונשם של רשעים, ואשת לוט מתה מפני שרצתה לראות, כי לא כל אדם יכול לזכות לכך, והזכות הזו לא ניתנה אלא רק לישראל עצמם. עוד כתב שם, שנא' בפס' 'הבאים אחריהם בים' - שהיו מצריים שלא היו שייכים לחיל פרעה, שהם הלכו אחריהם אל הים, ולא מתו, כי לא מסרו נפשם ללכת לים, ונשארו עומדים ומחכים וממתנינים לראות מה יהיה בסוף, והם חזרו והלכו למצרים וספרו את כל המעשה הנורא ההוא איך ראו בעיניהם שכל המצריים טבעו בים סוף.

✳ **תשובה לחידה ה.** איתא במדרש 'שוחר טוב' (תהלים כ"ב) שכל אחד מישראל ראה את המצרי שהשתעבד בו נפלט לשפת הים, מפרפר, והוכיחו אותם על מה שהשתעבדו בהם. ומה היו עושים להם?! כל אחד ואחד מישראל נוטל כלבו ונותן רגלו על צווארו של המצרי, והיה אומר לכלבו: אכול מן היד שנשתעבדה בי, אכול מן המצרי הזה שלא חס עליי.

✳ **תשובה לחידה ו.** איתא בגמ' (זבחים ק"ב): כל חרון אף שבתורה יש בו רושם, ומה שנא' 'ויצא מעם פרעה בחרי אף', אמר ריש לקיש שמשה רבינו סטרו לפרעה ויצא. ופרש"י: הכהו על לחיו, כפי שאמר ה' למשה: רשע הוא והעז פניך בו.

✳ **תשובה לחידה ז.** כתב רבינו אפרים עה"פ 'וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל', מה מרבה ה' וגם? דבא לרבות את צעקת האבות שהיו מצטערים בקבר בשביל צרת בניהם.

✳ **תשובה לחידה ח.** איתא בגמ' (חולין ז.) שרבי פנחס בן יאיר הלך לפדיון שבויים, הוא הגיע לנהר גינאי, ולא שייך היה לעוברו. אמר לו: נהר גינאי חלוק לי מימיך ואעבור בך. א"ל: אתה הולך לעשות רצון קונך, ואני הולך לעשות רצון קוני. אתה - ספק עושה ספק אי אתה עושה, ואילו אני - וודאי עושה (כתב שם תוס' שמא שר של ים השיב לו כך, או שרבי פנחס חשב בלבו שלכך לא רצה הנהר לחלוק את מימיו). א"ל רבי פנחס בן יאיר: אם אין אתה חולק מימיך - גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם. מיד חלק לו הנהר את מימיו. מספרת הגמ' שהיה שם גם אדם נוסף שהיה נושא משא של חיטים עבור מצת מצוה של פסח. א"ל רבי פנחס בן יאיר לנהר: חלוק אף לו, לפי שעוסק במצוה, שהוא שומר את המצות, שמשעת טחינה והרקדה צריך שימור לשם מצה. חלק לו הנהר פעם שניה את מימיו. היה שם סוחר ישמעאלי שהתלווה אליהם בדרך. א"ל רבי פנחס לנהר: חלוק אף לו, שלא יגידו כך עושים לבני לוויה?! מיד חלק לו שוב, פעם שלישית, את

מימיו. אמר רב יוסף: כמה גדול רבי פנחס בן יאיר ממשה וששים ריבוא מבני ישראל. שבקריעת ים סוף נקרע הים פעם אחת, ואילו כאן נקרע ג' פעמים. ובסוף מסיקה הגמ' שאולי גם כאן, במעשה של רבי פנחס בן יאיר הים נקרע רק פעם אחת, ורק היה מתיירא רבי פנחס בן יאיר שלא ישובו המים וישטפו את השניים, והיה מדבר עליהם שימתין להם הנהר, ורבי פנחס בן יאיר גדול כמשה וששים ריבוא שנחלק להם ים סוף. וכתב ה'אור החיים' הק' (שמות י"ד כ"ז) שהסיבה שהתורה עושה עסק מקריעת ים סוף ולא ממה שקרע רבי פנחס בן יאיר את נהר גינאי, שלאחר מתן תורה אין בזה חידוש מפני שהתנה הקב"ה עם כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, לעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, עיי"ש. וכתב המהרש"א (בחולין שם) שנס זה שנחלק נהר גינאי לרבי פנחס בן יאיר מרומז בתהלים (ע"ו ו-ז) 'הפך ים ליבשה, בנהר יעברו ברגל, שם נשמחה בו מושל בגבורתו עולם, עיניו בגויים תצפינה, הסוררים אל ירומו למו סלה'. 'הפך ים ליבשה' - היינו קריעת ים סוף. 'בנהר יעברו ברגל' - נהר גינאי שעברו בו רבי פנחס והוא שנשא חיטים בשביל פסח, והיינו 'ברגל שם נשמחה' - שמחת יו"ט של פסח. 'מושל בגבורתו עולם' - לשנות הטבעים. 'עיניו בגויים תצפינה' - שנהר גינאי נקרע גם עבור הגוי שהיה עמם, בשביל ש'הסוררים אל ירומו למו סלה' - שהוא, הסוחר הישמעאלי, שלא ירומו פיהם כלפי שמיא ויאמרו 'כך עושים לבני לוויה?!' ומעניין לציין שבירושלמי (ע"ז פרק ג' הלכה א') מובא שכשמת רבי חנינא דברת חוורן נקרע ים טבריה (הוא ים כינרת), והיה זה רמז לנס שאירע לו בחייו כשהלך פעם אחת כדי לעבר את השנה, שנקרע ים טבריה לפניו.

* **תשובה לחידה ט.** הנה במהרי"ץ חיות (סנהדרין ל"ב:) הקשה היאך היה זה הסיפור שמופיע בהגדה של פסח, שרבי אליעזר היה מיסב בבני ברק כל אותו הלילה, דהרי מקומו של רבי אלעזר בלוד, כדאיתא בגמ' (סנהדרין ל"ב:), ורבי אליעזר בעצמו אמר (סוכה כ"ז:). משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל. א"כ איך היה בליל הסדר בבני ברק? מעניין לציין שבתוספתא (בסוף פסחים, פרק י' הלכה ח') מובא מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו מסובים בבית בייתוס בן זונין בלוד, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד קריאת הגבר. כשהגיע עלות השחר הגביהו לפנייהם את החלון ונועדו והלכו להם לבית המדרש. וכתב שם ב'הגהות חסדי דוד': אע"ג שהיו מסובים ואכלו ושתו, ובד"כ המאכל מביא את השינה, ונפטרו מלספר, כפי שאמרו חז"ל שהחיוב הוא 'עד שתחטפנו שינה', מ"מ התגברו על שנתם עד קרות הגבר, ומשם הלכו לבית המדרש.

'על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו' - סיפור

סיפר הרב אברהם מרדכי מלאך שליט"א: מסופר על ר' זלמן בריזל זצ"ל, כי בערב פסח אחד הביא הביתה את מצות המצווה שנאפו לאחר חצות היום בערב פסח. אחד הדברים הכי יקרים בערב פסח, זה המצות של אחר חצות. כל מצה עולה כ- 100 שקלים! הוא תכנן לקיים איתן את ליל הסדר כמובן, ולכן הוא הניח אותן בצד. בערב החג, כנהוג, הגיעו הילדים והנכדים להגיד 'גוט יום טוב' לסבא וסבתא, וכדרך הילדים קפצו על השולחן והכיסאות. לא לקח זמן רב עד שהמצות היקרות נשברו... ר' זלמן לא ידע מכך, ולאחר מכן חזר הביתה מהמקווה, וראה את המצות השבורות. ואז, מה עשה? התחיל לרקוד! הוא רקד במשך כמה דקות, בעוד כולם מסתכלים עליו: 'סבא רוקד? מה קורה פה?' לאחר שסיים את הריקוד, נעמד ליד הקיר והחל לדבר אל קונו: 'ריבוננו של עולם, כמה יהודים ישנם שאין להם ילדים? ולכמה יהודים יש ילדים אך הם מצפים לשידוך בשבילם? ולכמה יהודים יש ילדים אשר מצאו להם שידוכים והתחתנו אך עדיין מצפים לזרע של קיימא? רבוננו של עולם, כמה חייב אני להודות לך על שיש לי נכדים שיכולים לרקוד עד כדי כך שיכולים לשבור את המצות!' וכך קיבל את היום טוב בשמחה ובטוב לבב (רפידתו זהב).

פרשת שמיני

✳ **"כי אני ה' אלוהיכם"** (י"א מ"ד) - מעשה היה בבבל, באיש עני שהוזמן ע"י אדם אחד לאכול אצלו, וראה העני את בעה"ב שלא נטל ידיו לאכילה. עמד העני מהשולחן והלך לו, קרא אותו בעה"ב וא"ל שב על מקומך ואכול. אמר העני: ח"ו שאוכל אני עמך, שעליך כתוב 'אל תלחם את לחם רע עין' (משלי כ"ג ו'), מי שאינו נטל ידיו המידה של פורעניות שנקראת רע עין שורה עליו. נשמע המעשה לחכמים ונתנו לעני ההוא מאה דינרין. בכה ר' חגי ואמר אשריכם ישראל שעוסקים בתורה ומצוות. ומה מסכנא דהוה כפין ועציר מעוין, נטר גרמיה ולא חייש אלא ליקרא דמריה (ומה עני זה שהיה רעב ומנע את מעוין, שמר על עצמותיו ולא חשש אלא לכבוד אדונו). כמה שכר טוב מזומן למי שעוסק בתורה. באו החברים ונסקו לו, ועשו לו משתה אחר והזמינו כל העיר ושמו אותו ראש לכולם (זוהר חדש חות). מה זכותו הגדולה של עני זה? הוא התאפק! נמנע מלאכול למרות רעבונו. למה הוא זכה? למאה דינרים. זה מובן, זה מסתדר. אולם לאחר שאמר ר' חגי כמה שכר יש למי שלומד תורה, הרי גם הוא צריך להתאפק משאר דברים ולהשקיע עצמו בלימוד. א"כ מדוע שמו לאותו עני בראש שהוא חשוב מכולם, הרי ק"ו ללומדי תורה? וי"ל לא רק התאפקות יש כאן, גם תורה יש כאן. דהרי מותר לו לאכול מאותו אוכל, ומדוע לא אכל? מי שלא נטל ידיים - פורענות מסביב. לחם רע עין, הלחם משפיע. מי שנזהר מהשפעת הלחם, מהשפעה כ"כ רחוקה, ודאי מסוגל הוא לגדול בתורה ולהיות מיוחד וראש לכולם. הנה איתא בגמ' (סוף מכות) רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. ופרש"י (בד"ה לזכות את ישראל) כדי שיהיו מקבלין שכר על שמונעין עצמם מהעבירות. לפיכך הרבה להם, שלא היה צריך לצוות כמה מצוות ואזהרות על שקצים ורמשים שאין לך אדם שאינו קץ בהם, אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשין מהן. ותמוה, מדוע שיקבל שכר על מה שבין כך נמאס ולא יאכל? וי"ל, משום שהוא נמנע בגלל הטומאה שבזה, בגלל 'אני ה' ולא בגלל המאיסות, בזה מראה הוא אהבת הקב"ה יותר (חומש עם פירוש אהלי שם).

✳ **"ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם"** (י"א מ"ג) - **טמטום הלב** - איתא בגמ' (יומא ל"ט). דרש ר' ישמעאל 'עבירה מטמטמת לבו של אדם' מדכתיב 'ונטמתם בהם' אל תקרי ונטמתם אלא ונטמטם' ויש לחקור ביסוד ענין זה, האם מאכלות אסורות נאסרו משום שיש בהם כדי לטמטם את הלב, או שהם מטמטמים את הלב משום שנאסרו, ומה קדם למה במוקדם ומאוחר שבכח ובסיבה. ונראה שנחלקו בשאלה זו הרמב"ן והמהר"ל, דכתב הרמב"ן (שמות כ"ב ל) לפרש סמיכות הכתוב 'אנשי קודש תהיון לי' ללאו דטריפה, דמכיון שאנו מיועדים להיות להקב"ה לאנשי קודש ולעם סגולה נצטוונו לפרוש מהמאכלים המתועבים ואין האיסורים כלל במאכלים רק טהרה בנפש שתאכל דברים נקיים שלא יולידו עובי וגסות בנפש'. ומבואר מדבריו דמשום שמאכ"א מולידים גסות בנפש הרחיקנו הקב"ה מאכילתם, (אמנם האברבנאל והכלי יקר כתבו דאין הכונה לחולשת הגוף והחולי, דהרי חזין שאומות העולם אוכלים שקצים ורמשים וגיבורי כח הם אלא הכונה לעובי וגסות בנפש האדם ושפע קדושתה וכ"כ האור החיים, וע"ע ברש"ל ביש"ש פ"ד מיבמות ס"ז דמאכ"א מטמטמים את הלב ואת השכל, ופלא שהביא כן בשם המקובלים ולא הביא את דברי הגמ' ביומא הנ"ל, ואפשר שהחידוש שבדבריו דמאכלות אסורות מטמטמים גם את השכל ובגמ' הזכירו רק את הלב). אמנם המהר"ל ב'תפארת ישראל' (פ"ח) כתב שטועה מי שחושב דהתורה אסרה מאכ"א משום שהם פוגעים במזג האדם, דהתורה אינה ספר רפואות ולא נאסרו מאכ"א משום שהם מטמטמים את הלב, אלא אדרבא רק משום שנאסרו - פוגמים הם בנפש, וחז"ל דקדקו בלשונם ביומא כשאמרו עבירה מטמטמת לבו של אדם. ונפ"מ בין שני דרכים אלה אם מאכ"א מטמטמים לבו של אדם גם כשאוכלים שלא בדרך איסור כגון בשוגג או באונס או במקום פיקו"נ, דאם אין הטמטום אלא משום שעבר על מצוות התורה לכאורה אין פגם בכל האופנים האלה שבהם אין כאן חטא, והרמב"ן א"כ לשיטתו כאשר כתב בשער הגמול 'ועוד שכל דבר האסור מלכלך הנפש

ומטמא אותה, דכתיב ונטמתם בם, לפיכך נקרא שוגג חוטא, אעפ"כ אין השוגג ראוי להענש על שגגתו בגיהנם ובאר שחת, אלא שהוא צריך מירוק מאותו עוון ולהתקדש ולהטהר ממנו כדי שיהא ראוי למעלה ההוגנת למעשיו הטובים בעוה"ב לפיכך חס הקב"ה על עמו ועל חסידיו ונתן להם הקרבנות להתכפר בהן השגגות, וכשארין בית המקדש קיים משלח עליהם יסורין למרק אותן מאותן השגגות ולהתכפר ביסורין כדי להיותן נקיים לעוה"ב, הרי מבואר בדבריו דאף שאין השוגג ראוי לעונש מ"מ מטממים איסורים את לבו ונפשו של אדם (מנחת אשר).

✳ **"אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, ולא תטמאו בהם ונטמתם בם"** (י"א מ"ג) - ופרש"י: 'אל תשקצו' - באכילתן... 'ונטמתם בם' - אם אתם מטמאין בהם בארץ, אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבת מעלה. הנה כדי להיזהר ולהינצל מאיסור תולעים כתוב בחכמת אדם (כלל ל"ח סעיף כ'), 'ראוי לאדם להסתכל במה שאוכל ועל ידי זה ינצל מכמה תולעים, ומעיד אני עלי שכמה וכמה פעמים ניצלתי על ידי זה בעזר ה'". וכמו כן מצינו במעשה רב (אות צ"ד), שכתב 'להיזהר לראות בכל דבר מאכל אם יש בו נמלים'. והיינו שכדי להינצל מחשש איסור אכילת תולעים צריך להתבונן תמיד במה שאוכלים, לראות שבאמת האוכל נקי מתולעים, ולא לסמוך על זה שהאוכל הזה הוא בחזקת נקי, אלא לראות לפני האכילה את המאכל אם באמת הוא נקי ולא נפל לתוכו איזו נמלה או שרץ אחר. בסוף ספר 'טעמא דקרא' מביא הגר"ח קנייבסקי זצ"ל כמה הוראות מה'חזון אי"ש' כפי שאמרה אמו, וכתב (אות מ"ד): 'כל אוכל היה מסתכל לפני האכילה אם אין בו נמלים ותולעים, ומהאי טעמא לא רצה לאכול או לשתות בחושך'. בימי הקיץ שמצויים הרבה נמלים וחרקים ראוי להתבונן באוכל שאוכלים שהוא אכן נקי מנמלים. עוד יש להקפיד לכסות את האוכל ולא להשאיר אותו מגולה שלא לצורך, משום שכאשר הוא מגולה יש לחוש שיכנסו לתוכו זבובים ושאר מיני שרצים. וראוי לפתוח את הפירות והירקות לפני האכילה לבדוק אם הם נקיים, שמצוי שיש פרי שמבחוץ הוא נראה נקי לגמרי, וכשפותחים אותו בפנים מוצאים בו הרבה נגיעות וחרקים. והכלל בזה שכל אדם כפי הזהירות שהוא נזהר ממאכלות אסורות, כך הוא מקבל סיעתא דשמיא שלא יכשל בהם. וככל שאדם יותר שומר ובודק שלא יהא במאכלו שום חשש איסור, כך הוא זוכה לשמירה עליונה בדרגה יותר גבוהה שלא יבוא לידי שום חשש ומכשול. החזון איש זצ"ל אמר לגבי תולעים בשם 'מילבים', שפעם בעיקר בימים החמים, הם היו מצויים במאכלים, והיה קשה מאוד להבחין בהם ולהינצל מהם. ואמר ה'חזון אי"ש' שאף על פי שבאמת קשה להינצל מהם, אבל מי שמשתדל כל השנה להיזהר מאכילת תולעים, ובודק בכל דרך אפשרית את המאכלים שאוכל שאין בהם חשש איסור, הרי הוא מקבל סיעתא דשמיא מיוחדת שהוא לא יאכל 'מילבים', שיש עליו השגחה פרטית בצורה פלאית שלא יכשל בזה בשום צורה. אותו הדבר י"ל לגבי הנמלים ושאר התולעים המצויים, מי שבאמת שומר שלא יאכל נמלים, ובודק תמיד את מאכלו שאין בו נמלים הוא באמת יזכה לשמירה משמים שלא יכשל בזה (שלמים מציון).

"גם אויביו ישלים עימו" - אלו הפרעושים יתושים וזבובים - בספר 'תולדות אדם' (הנהגותיו של רבי זלמן מווילנא, אחיו של רבי חיים מווילנא, חלק ג' פרק ב') כתב: 'פעם אחת שאל רבי שאול וכו' בדרך צחות את רבי זלמן לאמור, הנה בביתי יש פרעושים ויתושים הרבה אולי יודע איזה תרופה ותועלת למחלה זו. ויען הצדיק במתק שפתיו ויאמר, הנה יש ויש תרופה בדוקה ומנוסה מרופא נאמן ובקי, הלא היא כתובה על ספר מדרש רבה (בראשית פרשה נ"ד) ובילקוט על משלי (ט"ז ט"ז) 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים איתו', אמר רבי ברכיה 'גם אויביו לרבות מזיקי ביתו כגון פרעושים יתושים וזבובים'. והנה אם רבי זלמן אמר על כך שזהו 'תרופה בדוקה ומנוסה' כדי לסלק פרעושים ויתושים מהבית, הרי יש לנו עצה קלה ופשוטה לסלק חרקים מהבית, עלינו רק לקחת את העצה הזו ולהשתמש בה, אם רק נדאג שהמעשים יהיו רצויים לפני הקב"ה, מיד מובטח לנו שהפשפשים והנמלים יסתלקו מהבית. **מעשה נפלא** סיפר

בענין זה הגר"י ברנפלד - חברותא של הגרב"צ פלמן זצ"ל. שבת אחת הייתה שמחה משפחתית בבית הגרב"צ, ולצורך כן הכינו בבית הרבה עוגות בשביל האורחים שיבואו לשמחה, והניחו את העוגות על השיש במטבח. בליל שבת בא הרב ברנפלד כדרכו לבית הגרב"צ כדי ללמוד בחברותא, והנה לפני שהתחילו ללמוד נכנסה הרבנית בדאגה רבה ואמרה שיש נמלים רבות על השיש במטבח ויש חשש גדול שעוד מעט הן יעלו על העוגות. וכידוע שכאשר נמלים באות ומוצאות דבר מתוק מיד כולם קוראות לחברותיהם, ותוך דקות מספר המקום מלא בהמון רב של נמלים. וממילא עתה שבאו הנמלים ליד העוגות, החשש הוא שעוד רגע הם יעלו על העוגות שעומדים על השיש, ויפסידו אותם מאכילת אדם, והעוגות הללו היו הכיבוד העיקרי שאמור להיות בשמחה, ואם הם יתקלקלו מחמת הנמלים לא יהיה מה להגיש לאורחים. הגרב"צ ענה מיד, בדברי המדרש שהביא רבי זלמן, 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו - גם אויביו לרבות את הפרעושים', שאם המעשים יהיו רצויים לפני הקב"ה גם הפרעושים והנמלים ישלימו עמו ולא יעשו לנו שום נזק. ואם כן עתה שאין לנו שום דרך טבעית לסלק את הנמלים, כי בשבת אסור הרי להורגם, הדבר היחידי שעלינו לעשות הוא לחזור בתשובה ולקבל על עצמנו לעשות תמיד את רצון ה', וכך כשהקב"ה יהיה מרוצה ממעשינו, הנמלים ישלימו עמו ולא יגעו בעוגות. למחרת בבוקר בדקו את השיש, והשיש היה נקי לגמרי מנמלים, לא היה שם זכר אפילו לנמלה אחת, אחר כך פתחו את העוגות והם היו נקיות לגמרי, אף נמלה לא הייתה שם. היו כמה עוגות שפרסו אותם לפרוסות לראות אולי מסתתרת בתוכם איזו נמלה, וגם שם הכל היה נקי לגמרי, והגישו את העוגות לאורחים בשלמותם לשמחת ולרווחת כולם. ויהי לפלא! (שלמים מציון).

'עינים להם ולא יראו... ישראל בטח בה' עזרם ומגינם הוא' - סיפור

זקני וילנא היו מספרים על אחד מתלמידי הגר"א שנתעוור בימי נעוריו, אולם לא פירש מאהלה של תורה וכל הימים היה שקוד על משנתו, עד שהגיע למעלות רמות בתורה. הגר"א נטל על עצמו להשיאו אשה, ואמנם נמצאה אחת מבנות וילנא, שהסכימה לבנות את ביתה עם הצעיר העיוור, ואביה התחייב להחזיק את הזוג ובניהם על שולחנו, ובלבד שיוסיף לעמול בתורה. שמחתו של הגר"א ביום היכנס תלמידו לחופה הייתה מרובה, והיא הגיעה לשיאה לפני העמדת החופה, כאשר השושבינין הובילו את החתן לכסות את הכלה בהינומה, כמנהג ישראל. באותה שעה פנה אליו הגר"א 'חז"ל אמרו אסור לקדש אשה עד שיראנה', ומשהשלים את דבריו פקח החתן העיוור את עיניו. כל העומדים שם נוכחו לראות את כוחו האלוקי, ובני הזוג ראו עולמם בחייהם, בנים ובני בנים. **מאורע נוסף** בו נתגלה כוחו של הגר"א סופר ע"י בעל העובדה, הוא ר' צבי למפרט, ששקד להפיץ ברבים את פסקי הגר"א, ומתוך ביאורו לשו"ע ליקט את המסקנות להלכה ולמעשה. בעלייתו לירושלים הביא את חיבורו 'פסקי הגר"א', וסיפר לזקני ירושלים כי חיבור זה עלה לו ביגיעה של שנים רבות, עד שמתוך רוב עיון וכתובה חלה בעיניו ומאורן חלש, ורק בזכותו של אותו צדיק חזר אליו מאור עיניו. רבי צבי הוסיף וסיפר כיצד החל להשתמש ברופאים וברפואות, אך כולם נלאו למצוא מרפא לעיניו ואמרו נואש. הוא עצמו לא נתייאש מהרחמים ונסע לוויילנא שם ביקש להוליך אותו לבית העלמין, וליד ציונו של הגר"א פתח בתפילה נרגשת אל הקב"ה, תוך הזכרת זכותו של אותו צדיק. 'מתניתא דמר קא מתנינא, ומסיבה זו אבד לי מאור עיני', ושוב פנה לעבר הציון 'במטותא מיניה דמר שימליץ להחזיר לי מאור עיני וזכותו תגן עלי!' הוא הסתמך על זכות הגר"א וביקש מהקב"ה שיוכל להשלים את ספרו, ללמוד וללמד, ומתוך בטחון בהקב"ה פנה רבי צבי לביתו. לא עברו ימים מועטים והוא חזר לאיתנו ולאחר מכן זכה לעלות לירושלים.

בברכת פסח כשר ושמח ושבת שלום ומבורך!

חנניה צ'ולק

